

Personcentrering inom arbetsterapi

SÅ BIDRAR ARBETSERAPI TILL PERSONCENTRERAD HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

SVERIGES
ARBETSTERAPEUTER

INTRODUKTION

Ända sedan arbetsterapiens vagga har personens egen syn på sin situation varit i centrum för arbetsterapeuters förståelse för kopplingen mellan meningsfull aktivitet och hälsa. Arbetsterapi grundar sig på en rad antaganden där människan ses som en aktiv och utvecklingsbar varelse som strävar efter delaktighet för att uppnå hälsa. Arbetsterapeuters professionsutövning utgår med andra ord från det som är viktigt för varje person. Det förutsätter ett personcentrerat förhållningssätt som utgår från varje människas unika upplevelser och erfarenheter av sin omvärld och som respekterar varje persons kunskap, värderingar, önskemål och självbestämmande.

BAKGRUND

Människor är olika och har olika behov

Alla människor har en unik sammansättning av individuella och omgivningsrelaterade förutsättningar som ständigt samspelar. I arbetsterapi innebär det att människor har olika behov av att kunna utföra olika aktiviteter och att aktivitetens mening skiljer sig åt från person till person. Ett personcentrerat förhållningssätt är därför nödvändigt för att skapa delaktighet i planeringen och utförandet av arbetsterapeutiska insatser samt för att uppnå kvalitet och säkerhet i insatserna.

Personcentrering och normmedvetenhet – en förutsättning för jämlik hälsa

Personcentrering förutsätter ett normmedvetet förhållningssätt som innebär att arbetsterapeuten uppvisar en medvetenhet om olika sociala normer gällande aktivitet, delaktighet och hälsa samt hur dessa normer kan bidra till diskriminering. Ett normmedvetet förhållningssätt innebär också att arbetsterapeuten måste medvetandegöra sina egna normer och i varje unik situation förstå dem i relation till den person som får de arbetsterapeutiska insatserna i just den situationen.

Genom ett personcentrerat förhållningssätt bidrar arbetsterapeuter till att skapa förutsättningar

för en jämlik hälsa och en hållbar samhällsutveckling i enlighet med FN:s globala mål.

Vad är personcentrerad hälso- och sjukvård?

Svensk hälso- och sjukvård står inför ett paradigmskifte. För att kunna skapa bättre förutsättningar för en god och jämlik hälso- och sjukvård behöver en mer tillgänglig och personcentrerad hälso- och sjukvård främjas och utvecklas.

Personcentrerad hälso- och sjukvård bygger på *partnerskap* mellan hälso- och sjukvårdens professioner och den person som är i behov av insatser. Partnerskapet kan betraktas som det mest centrala i personcentrerad hälso- och sjukvård, men en förutsättning för detta är också personens egen *berättelse*, det vill säga personens egna upplevelser av sin vardag och sin situation, vilken skapas i dialog med professionstutövaren. Avgörande för ett personcentrerat förhållningssätt är även *dokumentationen* som måste inkludera en helhetsbild av personens hälsotillstånd samt dennes delaktighet i planerade och genomförda insatser.

SÅ BIDRAR ARBETSTERAPI TILL PERSONCENTRERAD HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

Gemensamt för arbetsterapi och personcentrerad hälso- och sjukvård är alltså synen på människor som unika personer med olika behov, upplevelser och förmågor, samt med behov av relationer till andra människor för att kunna utvecklas. Det som skiljer personcentrering inom arbetsterapi från personcentrerad hälso- och sjukvård i övrigt är hur arbetsterapeuter, i samspel med personen, använder aktiviteterna som verktyg.

Aktivitet som berättelse

Människor kan berätta om sina upplevelser, förmågor och behov på flera olika sätt och för personer som inte har förmågan eller möjligheten att uttrycka sig verbalt är aktivitet ett viktigt verktyg för att ta del av deras berättelse. Genom

aktivitet uttrycker människor sina förmågor, intressen, önskemål och behov. Arbetsterapeuter har en lång tradition av att använda evidensbaserade verktyg för att identifiera berättelsen i aktiviteten. Genom att arbeta med meningsfulla aktiviteter kan vi dessutom bidra till en ömsesidig förståelse och respekt, som är grunden för partnerskapet inom personcentrering.

Instrument och verktyg

Det finns ett flertal evidensbaserade instrument och modeller som arbetsterapeuter använder idag och som kan användas för att bidra till en personcentrerad hälso- och sjukvård. Instrumenten kan användas som verktyg för att dokumentera och skapa en helhetsbild av personens delaktighet och upplevelse i de planerade och genomförda insatserna. På så sätt kan personens egen berättelse användas vid planering, genomförande och uppföljning.

Arbetsterapeutiska verktyg som kan bidra till personcentrering:

- Canadian Occupational Performance Measure (COPM)
- Occupational Therapy Intervention Process Model (OTIPM).
- ADL-taxonomi – en bedömning av aktivitetsförmåga
- ValMO/ReDO
- Bedömning av delaktighet i aktivitet (OCAIR-S)
- Miljöns betydelse för delaktighet i aktivitet (REIS-S)
- Min mening – bedömningsinstrument med fokus på kompetens, värderingar och prioriteringar (OSA-S)
- Bedömning av anpassningar i skolmiljön (BAS)
- Bedömning av viljeuttryck (VQ)
- Dialog om arbetsförmåga (DOA)

Läs mer på arbetsterapeuterna.se/forlaget.

Fler exempel på instrument och information om målgrupper samt validitet och reliabilitet finns att läsa på arbetsterapeuterna.se/forlaget.

SÅ SKAPAR FÖRBUNDET FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR PERSONCENTRERING

Kompetensutveckling

Ett personcentrerat förhållningssätt är en grundförutsättning för arbetsterapeutisk professionsutövning, men detta kräver en kontinuerlig möjlighet till reflektion och kompetensutveckling. Vi rustar våra medlemmar genom våra nätverksträffar och vår omfattande kursverksamhet. Till exempel har fler än 3 000 arbetsterapeuter hittills genomgått utbildning i COPM.

Förlag och skrifter

Vi har även ett förlag, medlemstidskriften Arbetsterapeuten, samt den vetenskapliga tidskriften, Scandinavian Journal of Occupational Therapy som samtliga publicerar artiklar som berör personcentrering inom arbetsterapi.

Samarbete med brukarorganisationer

Ett aktivt samarbete mellan professionen och de personer som är i behov av arbetsterapeutiska insatser är avgörande för att skapa förutsättningar personcentrering. Sveriges Arbetsterapeuter har ett brukarråd som består av närmare 20 organisationer, vars representanter företräder personer som av olika anledningar är i behov av arbetsterapeutiska insatser.

Läs mer om Sveriges Arbetsterapeuters brukarråd på arbetsterapeuterna.se/brukarradet.

REFERENSER

- Göteborgs Universitet. Centrum för personcentrerad vård.
- Sveriges Arbetsterapeuter (2012). Etisk kod för arbetsterapeuter.
- Sveriges Arbetsterapeuter (2012). Ställnings- tagande om jämlik arbetsterapi.
- Sveriges Arbetsterapeuter (2016). Kvalitets- policy – grunden för en ständig förbättring av arbetsterapi.
- United Nations (2015). Global Goals for Sustainable Development.
- World Federation of Occupational Therapists (2010). Position Statement – Client-centred- ness in Occupational Therapy.
- World Federation of Occupational Therapists (2010). Position Statement – Consumer Interface with Occupational Therapy.
- World Federation of Occupational Therapists (2010). Position Statement – Diversity and Culture.

LÄS MER OM PERSONCENTRERAD HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

- Ekman, I. red (2014). Personcentrering inom hälso- och sjukvård. Från filosofi till praktik. Stockholm: Liber ab.
- Dahlborg-Lyckhage, E., Lyckhage, G. & Tengel- lin, E. red (2015). Jämlik vård. Normmedvetna perspektiv. Lund: Studentlitteratur.

Tack vare att Sveriges Arbetsterapeuter har en hög representativitet bland Sveriges utbildade arbetsterapeuter (cirka 90 %), vet vi att vi som organisation kan företräda arbetsterapi och arbetsterapeuter i Sverige såväl som internationellt.

Sveriges Arbetsterapeuter är både en facklig och en professionsinriktad organisation för Sveriges arbetsterapeuter. Sveriges Arbetsterapeuter är partipolitiskt obundet och är medlem i Sveriges Akademikers Central- organisation – Saco.

I Sverige finns cirka 11 000 yrkesverksamma arbetsterapeuter. Åtta av tio arbetsterapeuter har kommuner eller landsting som arbetsgivare och arbetar på sjukhus, vårdcentraler, inom barn- och vuxenhabilitering eller äldre- och handikappomsorg. Övriga kan arbeta med exempelvis arbetsrehabilitering, på Arbetsförmedlingen eller på Försäkringskassan. En del ägnar sig åt under- visning och forskning. Det finns också ett antal som arbetar inom enskild sektor på exempelvis hjälpmedelsföretag, privat vård och omsorg eller inom företagshälsovård.